

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Miroslava Lauffová

Krok za krokom pri tvorbe knižnej publikácie – vlastná tvorba žiakov

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Košice
2014

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: Mgr. Miroslava Lauffová

Kontakt na autora: Základná umelecká škola, Bernolákova 26, Košice
emlauff@gmail.com

Názov OPS/OSO: Krok za krokom pri tvorbe knižnej publikácie – vlastná tvorba
žiakov

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2014
XI. kolo výzvy

Odborné stanovisko vypracoval: Mgr. Ivan Dudáš

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov národného projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov.

Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

dramaturgia, financovanie projektu, ilustrácia, literárna tvorba, projektové vyučovanie, redigovanie textov, umelecký text, vlastná tvorba, vydavateľstvo

Anotácia

Opisovaná pedagogická skúsenosť prezentuje v dvoch líniách metodiku tvorby knižnej publikácie žiakov základnej umeleckej školy. V prvej línii sa venuje vlastnej tvorbe žiakov a podporným tvorivým cvičeniam, v druhej časti opisuje projekt z pohľadu pedagóga: od prípravnej fázy cez projektové vyučovanie po finálnu úpravu a tlač. Prezentované poznatky je možné využiť v základných aj základných umeleckých školách. V práci sú uvedené niektoré konkrétne časti vydanej knihy: Vymyslená knižka.

Akreditované programy kontinuálneho vzdelávania

Názov akreditovaného vzdelávacieho programu KV

Číslo akreditovaného
vzdelávacieho programu KV

Projektové vyučovanie v edukačnom procese

KV 178/2010

OBSAH

ÚVOD	5
1 KONTEXT A RÁMEC	7
1.1 Kľúčové kompetencie	8
1.2 Slovesnosť a vlastná tvorba žiakov	9
1.3 Tvorivé aktivity	11
2 VLASTNÁ TVORBA ŽIAKOV – PRVÁ LÍNIA VZNIKU KNIHY.....	17
2.1 Literárna tvorba, úpravy a ilustrácie textov	18
3 PROJEKT „VYMYSLENEJ KNIŽKY“ – DRUHÁ LÍNIA VZNIKU KNIHY	27
3.1 Príprava projektového vyučovania	27
3.2 Realizácia projektu	28
3.3 Reflexia projektu	29
3.4 Odporúčania pre prax	29
ZÁVER	30
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV	31
ZOZNAM PRÍLOH	32

ÚVOD

Vlastná tvorba žiakov je pre pedagóga nielen výsledkom zadania konkrétnej témy, ale tiež možnosťou nahliadnuť do čarovného sveta detskej fantázie a tvorivosti. V nej možno nájsť neobyčajné planéty i príbehy všedných dní, rozprávkové bytosti i najlepšieho kamaráta z vedľajšej triedy. Jedinečnosť vlastnej tvorby je v jej autenticite, neopakovateľnosti a čare okamihu, v ktorom vznikala.

Úlohu pedagóga však nemožno oklieštiť na funkciu zadávateľa témy. Jeho pôsobenie v procese tvorby je oveľa širšie, zaujímavejšie a komplikovanejšie. Súčasná doba je skôr charakteristická pasívnym prijímaním už vymysleného, človek je viac divákom v kolotoči života než jeho aktívnym tvorcom. Tieto aspekty sú pre učiteľa určujúce v nastavení určitej metodiky, v ktorej pomocou cvičení, príbehov a motivácie naštartuje samotný tvorivý proces. Pomocou správne zvolenej metodiky možno i deťom, ktoré si nedokázali seba predstaviť v úlohe „spisovateľa“ či ilustrátora kníh, ukázať ich vlastný tvorivý potenciál, pootvoriť im dvere do sveta fantázie, povzbudiť ich v tvorbe.

Cez tvorivé hry, jazykové cvičenia, príbehy a slovné hračky možno postupne prekonať bariéru medzi tvorbou a úlohou, medzi radosťou a povinnosťou, medzi zadaním a zanietením. Predstava tvorby príbehu či básne ako výsledku metodického činnosti môže na prvý pohľad zaváňať akýmsi „návodom na použitie“, no pravdou je, že aj ten najtalentovanejší umelec musí na svojom talente pracovať a cielene ho rozvíjať, veď za umeleckým skvostom, ktorý prežije generácie, sa nezriedka skrývajú plné koše nepodarených notových záznamov, či celé kopy potrhaných a počmáraných papierov.

Cieľom opisovanej pedagogickej skúsenosti je ponúknuť pedagógom základných a základných umeleckých škôl metodiku tvorby knižnej publikácie s dôrazom na literárnu tvorbu žiakov. Práca je koncipovaná v dvoch líniách: prvá je reflexiou tvorivých činností žiakov a druhá predstavuje projekt z pohľadu pedagóga: plánovanie jednotlivých činností – časový manažment, dramaturgická práca, obstarávanie finančných zdrojov, komunikácia a spolupráca s vydavateľstvom. Každá z týchto činností predstavuje sled konkrétnych krokov v určitej časovej postupnosti, ktorú je dobré rešpektovať. Vďaka dobrému plánovaniu a časovej rezerve je možné vyhnúť sa vo finálnej fáze nechceným kompromisom na úkor kvality knihy a pôvodného zámeru.

Pomôckou pri výbere cvičení a tvorivých aktivít sa môže stať i odborná literatúra (Bekéniová, Grohová, Machková, Valenta), knihy známych autorov zamerané na rozvoj a podporu detskej tvorivosti (Hevier, Pavlovič, Feldek), tiež vlastné návrhy cvičení a predovšetkým osobné zanievanie pre projekt tvorby. (To je pravdepodobne najdôležitejšie).

V prípade základných umeleckých škôl je možné v rámci plánu práce školy na daný školský rok vytvoriť celoškolský projekt s účasťou všetkých odborov. V našom prípade sa výtvarný odbor postaral o väčšinu ilustrácií, literárno-dramatický odbor o príbehy a básne. Súčasťou knihy sa vo finálnej fáze stal aj CD nosič s najlepšimi hudobnými a tanečnými číslami žiakov školy. V prípade základných škôl môže byť tvorba knižnej publikácie projektovým vyučovaním triedy alebo školy, prvého alebo druhého stupňa. Rozsah knihy je určený počtom prác, k jednému textu je vhodné mať viacero ilustrácií –

môžu sa stať nielen znázornením textu, ale v grafickej úprave môžu byť aj podkladom textu (prelínanie ilustrácií, prechod cez farebné filtre...).

V prospech prezentovanej pedagogickej skúsenosti hovorí konkrétna realizácia projektu tvorby knižnej publikácie so žiakmi literárno-dramatického odboru základnej umeleckej školy – od prvotného nápadu, cez tvorbu príbehov, dramaturgické úpravy textov, spoluprácu s výtvarným odborom pri ilustrovaní vybraných textov, cez komunikáciu a kooperáciu s vydavateľstvom (finálne úpravy, grafika, finančné náklady), zabezpečenie finančných zdrojov, distribúciu.

Práca je určená pedagógom základných škôl vyučujúcich slovenský jazyk a literatúru, vedúcim krúžkov venujúcich sa vlastnej tvorbe, prípadne detskej tvorivosti, učiteľom literárno-dramatického odboru základných umeleckých škôl, ktorí vedú slovesné oddelenie, dramatické oddelenie a tiež tvorivým a trpezlivým nadšencom, ktorí sú ochotní stráviť zopár nocí redigovaním literárnych textov, zopár týždňov priebežnou motiváciou žiakov, zopár mesiacov tvorbou a finalizáciou projektu a zopár chvíľ zabezpečením financií. Na konci tejto cesty môže byť zaujímavé literárno-výtvarné dielko, ktoré možno nebude figurovať v rebríčku predajnosti kníhkupectiev, ale zachytí neobvyklým a tvorivým spôsobom niektoré jedinečné čriepky života a uchová ich už navždy.

1 KONTEXT A RÁMEC

Žiaci literárno-dramatického odboru základnej umeleckej školy majú tvorivosť v náplni práce. Jednotlivé vyučovacie predmety sú obsahovo naplnené tvorivými cvičeniami, hrami či etudami. Detská dramatická tvorivosť ako hlavná metóda práce so žiakmi literárno-dramatického odboru v sebe nesie nielen dramatickú, ale i slovesnú časť (predmet: dramatika a slovesnosť). V nej sa dostáva do popredia *slovo* v hovorenej či písomnej podobe (tvorba príbehov, dialógov, scenárov, slovných hračiek, hádaniek, rýmovačiek, zástupnej reči...). Rovnako je možné v rámci projektového vyučovania vytvoriť podobný tvorivý priestor v základných školách či literárnych krúžkoch.

Špecifikácia cieľovej skupiny:

- **kategória:** učiteľ,
- **podkategória pedagogických zamestnancov podľa §13 zákona č. 317/2009Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov:** učiteľ literárno-dramatického odboru,
- **žiak:** žiak základnej umeleckej školy,
- **vzdelávacia oblasť:** literárno-dramatický odbor,
- **škola, ročník:** základná umelecká škola, primárne umelecké vzdelávanie, sekundárne umelecké vzdelávanie, druhý stupeň, štúdium pre dospelých, prípravný až štvrtý ročník.

- **Vyučovacie predmety:**
 - dramatika a slovesnosť,
 - základy dramatickej tvorby,
 - prednes.

- **Organizačná forma:**
 - skupinová (podľa počtu detí v skupine, sedem až pätnásť žiakov),
 - skupinová (dvaja až traja žiaci na jednu vyučovaciu jednotku).

- **Obsah predmetu dramatika a slovesnosť:**

Obsahom hlavného predmetu dramatika a slovesnosť je komplexná tvorivá dramatická činnosť zahrňujúca aj prípravnú činnosť, reč, smerujúcu od hry k vytvoreniu schopnosti samostatne, osobito, prirodzene a pritom kultivovane sa vyjadrovať dramatickou hrou, pohybom a slovným prejavom hovoreným a písomným (učebné osnovy literárno-dramatického odboru č. 729/95-15 pre základné umelecké školy).

- **Téma opisovanej pedagogickej skúsenosti:**

Slovesnosť ako súčasť hlavného predmetu literárno-dramatického odboru (dramatika a slovesnosť v primárnom a sekundárnom umeleckom vzdelávaní, základy dramatickej tvorby v druhom stupni a štúdiu pre dospelých) cielene vedená k vlastnej tvorbe žiakov v rámci projektového vyučovania (tvorba knižnej publikácie).

- **Akreditovaný vzdelávací program:**

Projektové vyučovanie v edukačnom procese

178/2010 – KV

1.1 Klúčové kompetencie

Ključové kompetencie žiakov literárno-dramatického odboru sú formulované na základe štátneho a školského vzdelávacieho program, tiež učebných plánov, učebných osnov, pedagogicko-organizačných dokumentov a metodických materiálov. Vecnú stránku dotvárajú pedagogické a umelecké rady, odborné-metodické komisie, rada školy na základe stanovených cieľov.

Štátny vzdelávací program pomenúva v primárnom vzdelávaní nasledujúce ciele:

- rozvíjať kreatívne myslenie,
- rozvíjať emočnú inteligenciu,
- pestovať zmysel pre dobro a krásu,
- budovať v dieťati hodnotový systém a obranyschopnosť voči tlaku reklamy, gýču, preferencii materiálnych hodnôt a podobne,
- usmerňovať dieťa k vyšším duchovným hodnotám,
- venovať sa vkusovej orientácii detí,
- prispôbovať sa potrebám konkrétnych oblastí,
- zohľadňovať nové trendy vo vývoji,
- sústavne vzdelávať a rozširovať obzor žiakov – nielen ich odbornej umeleckej úrovne, ale i v oblasti komunikačno-ludskej,
- **využívať systém projektového vyučovania**, ktorý je možné realizovať dvojakým spôsobom:
 1. formou vytvárania integratívnych hudobno-scénických a výtvarných projektov (medzioborová spolupráca v rámci škôl, prípadné zaangažovanie umelcov z iných súborov),
 2. analytickým spôsobom v rámci teoretických predmetov.

Z vyššie uvedeného vyplývajú nasledovné **kompetencie** žiakov LDO:
po ukončení umeleckého vzdelania

- ovládajú základy literárno-dramatickej štruktúry (členenie – úvod, jadro, záver, *pointa*, porozumenie obsahu vybraného diela, schopnosť analýzy jednoduchších, neskôr zložitejších textov),
- majú žiaci schopnosť logicky uvažovať (rozbor textu, analýza textu, pointovanie, diferenciacia umeleckej a nekvalitnej literatúry, schopnosť rozpoznania dramatických situácií v textovej predlohe, tvorba deja, zápletky, konfliktu...),
- ovládajú základnú literárno-dramatickú abecedu (relaxačné a sústred'ovacie cvičenia, výrazový neutrál, správne držanie tela, slovné a logické hry, zmyslové cvičenia: zrak, postreh, pamäť, čuch, chuť, hmat, práca s literárnou predlohou, dychové cvičenia, hlasové cvičenia, rezonančné cvičenia, artikulačné cvičenia, cvičenia zamerané na temporytmus reči, práca s prednesovými textami...),
- sú schopní verbálne vyjadriť svoje pocity a postrehy vzťahu výrazových prostriedkov slova a ich účinku na diváka i recitátora (prostredníctvom zvolených výrazových prostriedkov a podľa prezentovaného žánru: dramatická tvorivosť, pohybové divadlo, divadlo poézie, vlastná literárna tvorba...).

1.2 Slovesnosť a vlastná tvorba žiakov

V rámci predmetu dramatika a slovesnosť sa otvára pre pedagóga priestor nielen na prácu s konkrétnym textom, ale i na vlastnú tvorbu žiakov. Jazykové a rezonančné cvičenia, ktoré sú bežnou súčasťou vyučovacích hodín, umožňujú žiakom intenzívnejšie vnímať „slovo“, jeho variabilitu a obsah, dovoľujú mu „naučiť sa hrať“ so slovom, tvoriť nové variácie materinského jazyka (nezriedka i zaujímavé novotvary). Cvičenia, vďaka ktorým sa žiaci v jednotlivých ročníkoch postupne zdokonaľujú v jazykolamoch a rytmizácii textu, ponúkajú dobrý odrazový mostík pre básnickú tvorbu – vnímanie dĺžky vypovedaného, jeho rytmická hodnota, zvuková zhoda, presah cez rytmický celok, gradácia.

Tvorbe prozaických textov predchádzala v našom prípade práca s umeleckými textami v rámci predmetov *prednes a dramatika a slovesnosť*. Výberu prednesových textov predchádzajú hodiny čítania kvalitnej detskej literatúry, vďaka ktorej môžu žiaci objaviť čarovný svet príbehov a záhad, vymyslených postáv a tajomných zákutí. Pedagóg je sprievodcom na tejto ceste, pretože získať nadšenie pre svet kníh je niekedy skutočne náročné. Vyplýva to zo širokého výberu možností realizácie detí (sociálne siete, web, všadeprítomné médiá, filmy prešpikované špeciálnymi efektmi, množstvo krúžkov...).

Základnou podmienkou je výber kvalitnej literatúry, aktívna účasť na jej objavovaní a oduševnenie. To vylučuje direktívny prístup so zadaním konkrétnej témy vlastnej tvorby (*...do piatku mi prinesiete niečo na tému: požiarik...*, prípadne: *...kto napíše básničku do tejto súťaže, bude mať jednotku...*). Okrem „klasikov“ detskej literatúry akými sú Hevier, Feldek, Pavlovič, Drda, Bendová..., odporúčam i „novších autorov“, ktorí disponujú skutočne skvelým rozprávačským talentom a zmyslom pre príbeh a pointu – napríklad: Jo Nesbø: Prdíprášok doktora Proktora (tiež jeho pokračovania), John Boyne: Noe na úteku, Podivuhodná cesta Barnabáša Brocketa okolo sveta, Kerekesová, Moláková, Salmela: Mimi a Líza; Zvonimir Balog: Často si vymýšľam, že ma bolí škola, aby som nemusel ísť do žalúdka; poézia: Marián Hatala, Ľubo Guman: Kratochvíle pre väčšie deti a menších dospelých; alebo i zaujímavá publikácia – veršovaný atlas húb: Houbeles pictus z autorskej dielne Petra Maděru, v ktorej sa snúbia krásne ilustrácie Miloša Koptáka s krátkymi básničkami a ozajstnými hubárskymi vedomosťami.

Práve **ilustrácie** sa môžu stať dobrou inšpiráciou pre deti, ktoré sú presvedčené o tom, že „nevedia písať“, pretože tieto básničky sú naviazané ku konkrétnemu predmetu (hube, či hríbiku) a nenárokujú si vymýšľanie zložitých neznámych svetov, záhadných krajín, či ešte neobjavených galaxií. Menej je niekedy viac.

Napriek tomu, že občas panuje skepsa ohľadom kvality „novej“ literatúry, som presvedčená, že je možné nájsť tituly, ktoré sú kvalitné a dokážu deti zaujať a nadchnúť. Od tohto nadšenia je už len krôčik k vlastnej tvorbe. Pre učiteľa to znamená, že splnil prvú úlohu na ceste k vlastnej knihe: radosť zo sveta kníh, príbehov a samotného slova.

Priebežná motivácia žiakov počas celého projektu je veľmi dôležitá, pretože prvotné nadšenie z vlastného príbehu či dokonalého rýmu veľmi rýchlo vystrieda bežná emócia, pôvodné čaro sa v priebehu „čistenia“ prác vytráca. Originalita výtvorov detí je veľmi krehké územie, do ktorého je potrebné vstupovať s úctou a pokorou. Zachovanie

pôvodného výtvoru v čo najväčšej miere je hlavným cieľom, avšak, ak sa nám podarí pomocou vhodne zvolených cvičení a otázok otvoriť pre deti krajinu básnických obrazov, metafor, synonym, môžeme z jednoduchých rýmov či prvoplánových príbehov (občas kopírujúcich aktuálne seriálové či filmové svety), vytvoriť originálne dielka. Platí pravidlo: učiteľ kladie otázky, neponúka však odpovede. Tie sú chráneným územím vlastnej tvorby detí.

Obrázok 1 Vlastná tvorba detí – Labuť
Prameň: vlastný návrh

Fantázia detí dokáže vytvoriť príbeh aj z tých najjednoduchších materiálov, nájst zaujímavú zápletku aj v kúsku plastelíny, či dreva. Táto tvorba nie je určená len nižším ročníkom, skôr naopak – kúsok plastelíny je pre starších žiakov vítaným spestrením vyučovania, pretože neobvyklým spôsobom vstúpi do očakávaných stereotypov, ponúkne nové tvorivé výzvy. Najdôležitejšou časťou iniciačnej fázy je motivácia žiakov, pootvorenie dverí do sveta fantázie. Pre pedagóga je výzvou odkrytie vrstiev nezáujmu a pasívneho prijímania okolitého diania, no v prípade úspechu je rozžiarené a tvorivé dieťa dostatočným zadost'učinením. Nad'alej však ponechávame žiakom možnosť nezúčastniť sa tvorivých aktivít, prípadne „nedokončiť“ dielko – cieľom zostáva tvorivá cesta a nie produkt.

Obrázok 2 Vlastná tvorba detí – Pod perinou
Prameň: vlastný návrh

Jednou z ďalších možností tvorby je **začať** z opačnej strany – **od obrázku, výtvarného dielka** (diela na uvedených fotkách – Obrázok 1 a 2 vytvorili deti ako prvé, nasledovala tvorba textov, rozprávok a básní inšpirovaných práve výtvarných dielkom). Vtedy ako prvú predložíme tému, na ktorú deti tvoria, prípadne vytvoríme pomocou rôznych predmetov nejaké zaujímavé „súsošie“ či zákutie, vystrihneme z novin rôzne nadpisy či obrázky a tie ponúkneme ako inšpiráciu vzniku literárneho dielka. Hlavne na začiatku projektu je tento postup dobrou pomôckou. Tiež môžu vzniknúť dielka, keď sa stáva autor textu i ilustrátorom – predovšetkým u detí, ktoré navštevujú výtvarný odbor alebo krúžok. Nasledujúce fotky predstavujú básničku inšpirovanú mačkami pod perinou (Obrázok 2).

Obrázok 3 Inšpirácia: mačky Pod perinou

Prameň: vlastný návrh

Tvorba pomocou hudby – inšpiráciou k vlastnej tvorbe sa môže stať i hudba, pomocou ktorej navodíme určitú atmosféru a ponúkneme žiakom jej špecifickú náladu. Táto forma je pri práci so staršími žiakmi jednou z najlepších, keďže eliminuje rôzne pazvuky v triede, izoluje „spisovateľov“ od okolitého ruchu a vytvára každému jeho vlastný okruh samoty. U menších detí vyberáme hravejšiu hudbu, avšak s ohľadom na dobu pozornosti detí ju nevnímame ako niečo primárne dôležité, neprerušiteľné, len ako hudobný prvok dotvárajúci atmosféru, ktorý je možné kedykoľvek prerušiť otázkou, sprievodným slovom.

V nasledujúcej podkapitole ponúkam niektoré tvorivé cvičenia a aktivity, ktoré je možné využiť v procese tvorby, predovšetkým v jeho iniciačnej fáze.

1.3 Tvorivé aktivity

Projektové vyučovanie má niekoľko fáz, v rámci iniciačnej fázy aktivujeme tvorivosť žiakov pomocou cvičení a aktivít, ktoré slúžia ako príprava k samotnej tvorbe. Pomocou nich pôsobíme na schopnosť detí pracovať so slovom, tvoriť metafory, synonymá, vymýšľať slovné hračky, hádanky, jednoduché rýmy, štvorveršia a príbehy.

Tvorivá aktivita 1: **Slovná reťaz**

- doba trvania: pätnásť minút, jedna tretina vyučovacej hodiny,
- pomôcky: otvorený priestor, v ktorom je možné vytvoriť kruhové zoskupenie,
- priebeh: usadíme sa do kruhu, učiteľ vypovie prvé slovo, ostatní postupne tvoria nové slová na konečné písmeno vypovedaného slova,
- cieľ tvorivej aktivity: tvorba slovnej zásoby,
- príklad: kolotoč – čaro – obrázok – kominár – rebro – okres – súsošie,
- poznámka: snažíme sa vyhnúť slovám končiacim na písmeno „a“.

Variácia 1 na tvorivú aktivitu 1:

- priebeh: tvoríme slová na posledné dve písmená vypovedaného slova,
- cieľ tvorivej aktivity: tvorba a rozšírenie slovnej zásoby,
- príklad: mama – malina – nanuk – Ukrajina – názov – ovad – adresa.

Variácia 2 na tvorivú aktivitu 1:

- *skrytá slovná reťaz*:
- priebeh: opisujeme slovo, na ktoré myslíme, bez toho, aby sme vypovedali jeho slovný základ. Ďalší hráč v mysli vytvorí slovo na posledné písmeno „mysleného“ slova, rovnakým spôsobom ho opíše a odovzdá ďalšiemu hráčovi,
- cieľ tvorivej aktivity: rozšírenie slovnej zásoby, schopnosť tvoriť pojmy, slovné spojenia,
- poznámka: táto hra je určená starším žiakom, vyžaduje abstraktné myslenie, schopnosť vyjadrovať sa zložitejším spôsobom, dlhšiu dobu sústredenia.

Variácia 3 na tvorivú aktivitu 1:

- *rozprávka na reťazi 1*:
- priebeh: deti sedia v kruhu, prvé vypovie akékoľvek slovo, ďalšie nadväzujú spôsobom, ktorým zo slov vytvorí vetu. K nej pridávame ďalšie a ďalšie slová, vety – tvoríme príbeh, každé dieťa povie len jedno slovo,
- cieľ tvorivej aktivity: tvorba slovnej zásoby, zmysluplných celkov, analýza a syntéza pojmov, tvorba viet, udržiavanie sústredenia, podpora pamäťových schopností,
- príklad: Had – ležal – pred – kozubom – a premýšľal. – Klára – netrpezlivo – zašivala – hadiu – kožu. – Občas – zahmkala – a pichla – hada – ihlou. – Had – vtedy – zahundral.
- poznámka: učiteľ môže určiť žáner: rozprávka, detektívka, báseň, sci-fi, strašidelný príbeh...

Variácia 4 na tvorivú aktivitu 1:

- *rozprávka na reťazi 2*:
- priebeh: usporiadanie je rovnaké ako v predchádzajúcej rozprávke (kruh), rozdiel je v tvorbe celých viet, nielen v skladaní slov – každé dieťa povie jednu súvislú vetu, pomocou ktorej tvoria príbeh,
- cieľ tvorivej aktivity: tvorba zmysluplných celkov, viet, udržiavanie sústredenia, podpora pamäťových schopností, podpora kooperácie.

Táto hra patrí k absolútne základným, ale v úvodnej fáze tvorby dokáže deti primäť k potrebnému sústredeniu a emóci, spôsobe premýšľania.

Tvorivá aktivita 2: **Príbeh na jednu slabiku**

- doba trvania: dvadsať až dvadsaťpäť minút, polovica vyučovacej hodiny,
- pomôcky: otvorený priestor, v ktorom je možné vytvoriť okruh samoty, CD prehrávač – sprievodná hudba (Chopin, klavírne etudy, starší žiaci: jazzové variácie, lounge music), papier, ceruzky, podložky pod papiere (napríklad knihy, scenáre formátu A4),
- príbeh: žiaci sa usadia v priestore tak, aby bola vytvorená osobná zóna, učiteľ pustí hudbu a vysvetlí zadanie: *Budeme tvoriť príbeh zo slov, ktoré majú len jednu slabiku,*
- cieľ tvorivej aktivity: podpora tvorivých schopností, práca so slovom, tvorba zmysluplných vetných celkov,
- príklad: *Bol raz dom. Žil tam pes Bim. Bim mal hlad a tak šiel von. ...,*
- poznámka: táto tvorivá aktivita si vyžaduje lepšiu slovnú zásobu, mala by nasledovať po slovných rozcvičkách, prečítaní zaujímavých príbehov.

Variácia 1 na tvorivú aktivitu 2:

- *príbeh na jednu slabiku obsahujúcu jednu samohlásku:*
- doba trvania: tridsať minút (podľa počtu žiakov v skupine),
- pomôcky: rovnaké (aktivita 2),
- príbeh: v sprievode hudby žiaci tvoria príbeh, v ktorom sú slová tvorené pomocou jednej samohlásky,
- cieľ tvorivej aktivity: podpora tvorivých schopností, práca so slovom, variácie na slová, podpora kreativity,
- príklad: *Ján mal hlad. Vzal pár kráv. Dal sa žrať. Chlap!*
- poznámka: samohlásky je možné meniť, rovnako i počty slabík.

Variácia 2 na tvorivú aktivitu 2:

- *príbeh na jednu samohlásku:*
- doba trvania: tridsať minút,
- pomôcky: rovnaké (aktivita 2),
- cieľ tvorivej aktivity: podpora kreativity pri práci so slovom,
- príklad: *Katka mala páva. Slávka vzala páva na zájazd. Katka plakala až lkala. Slávka jasala: Ja mám páva! Katka nadávala, Slávka sa začala. ...,*
- poznámka: môžeme tvoriť slová dvojslabičné, viacslabičné, vybrať jednu alebo viac samohlások.

Tvorivá aktivita 3: **Reklamné štúdio**

- doba trvania: tridsať minút, polovica vyučovacej hodiny,
- pomôcky: otvorený priestor, kde je možné vytvoriť priestor pre imaginárne reklamné štúdiá,
- príbeh: žiaci sa rozdelia v priestore do tímov z troch až štyroch hráčov (delíme podľa počtu detí, najviac päť žiakov v jednom tíme) a vytvárajú reklamu na určený predmet vo veršoch napríklad na zubnú pastu, sójové rezance, cestovnú kanceláriu, matematickú olympiádu, zábavný park, divadelné predstavenie. Majú určený čas na tvorbu, postupne sa limit znižuje. Reklamy môžu podporiť dramatisáciou v priestore s obmedzenými rekvizitami (dôraz na dramatickú tvorivosť, nie na „barličky“ v podobe rekvizít a scény),

- cieľ tvorivej aktivity: kreativita v priestore s dôrazom na úspornosť a údernosť vyjadrení, pointovanie,
- Príklad:
 - V našom kraji*
 - sa vždy darí*
 - vtipným miestam*
 - hneď od jari.*
 - reklamný slogan na zábavný park pre deti.

Tvorivá aktivita 4: **Viem ako to bolo!**

- doba trvania: štyridsaťpäť minút, jedna vyučovacia hodina,
- pomôcky: otvorený priestor, v ktorom je možné vytvoriť okruh samoty, papier, ceruzky, podložky pod papiere (napríklad knihy, scenáre formátu A4),
- príbeh: žiaci sa usadia v priestore, učiteľ prečíta rozprávku, príbeh a vynechá koniec. Následne poprosí žiakov, aby tvorili svoje vlastné konce príbehov,
- cieľ tvorivej aktivity: tvorba pointy príbehu, rozprávky – uvedomenie si jednotlivých častí textu: úvod, jadro, záver, pointa,
- príklad: môžeme využiť rozprávky Ľubomíra Feldeka napríklad o Nákazlivom slove – prečítame o putovaní nákazlivého slova v škole, v nemocnici... a necháme deti vymyslieť ďalšie dobrodružstvá, O komárovi Kolomanovi – čítame po čast', keď deti prosia spisovateľa o pomoc – čo mohlo nasledovať?; od Jozefa Pavloviča: Prózy kozy Rózy (primárne vzdelávanie) – napríklad Koza Róza a lienky; Ako koza Róza spadla z voza (možnosť aj výtvarného využitia – ak sa opakuje nejaké slovo napríklad *lienka*, *slnko*, *zajac*, vyzveme deti, aby ho nakreslili v texte a nahradili ním dané slovo. Môžu vzniknúť zaujímavé koláže – niekedy kreslenie nahradia nalepené obrázky, gombíky...; od Daniela Heviera: O klobúku, ktorý stratil hlavu – necháme deti dotvoriť záver; Jo Nesbø: Prdíprášok doktora Proktora – časť o stretnutí s doktorom (prečítame po príchod k doktorovi Proktorovi)... a následne necháme deti, aby tvorili svoje vlastné pointy – konce príbehov,
- poznámka: každý zo žiakov tvorí sám, každému nechávame jeho vlastný tvorivý priestor (v každej skupinke detí sú dominantnejšie typy, ktoré však nemusia byť najtvorivejšie, a takto získajú aj utiahnutejšie deti svoj kreatívny priestor).

Tvorivá aktivita 5: **Nakresli mi príbeh**

- doba trvania: štyridsaťpäť minút, jedna vyučovacia hodina,
- pomôcky: papiere A2, prípadne biely baliaci papier, farebné ceruzky, fixky,
- príbeh: na zem položíme papier, každé z detí si vezme nejakú farbičku, fixku, deti utvoria kruh okolo papiera a postupne začnú tvoriť veľkú postavu. Jeden nakreslí hlavu, ďalší pridá uši, oči, oblečenie, bradu, kúzelnícku paličku... Vznikne hlavný hrdina príbehu. Papier umiestnime na dobre viditeľné miesto a postavu vymyslíme meno, povolanie, miesto, kde žije, čo robí, aké má záľuby, čo má rád, čo sa mu nepáči, vymyslíme konflikt, zápletku a koniec: pointu – vymyslíme príbeh a zapíšeme ho.
- cieľ tvorivej aktivity: tvorba hlavného hrdinu príbehu pomocou výtvarných činností (môžeme ponúknuť aj kúsky potrhaných papierikov, ktoré deti lepia, farebné, lepiace poznámkové papieriky, gombíky, jedlo, paličky od nanukov,

kamienky, listy zo stromov – čím zaujímavejší objekt, tým skôr sa prebúdzajú radosť z tvorby a snaha vytvoriť čo najoriginálnejšie dielko),

- poznámka: dôležitá je nepretržitá motivácia a rovnaký časový priestor pre každé dieťa, eliminácia nevhodných poznámok, náznakov nevôle, úškrnov (...*ty vôbec nevieš kresliť... To čo je??? Martan?... no, super, ale ja som chcela kučeravé vlasy...*) a povzbudzovanie k tvorivosti. Táto hra si vyžaduje sústredenie a priebežnú kontrolu, aby deti neskĺzli k „vtipným“ karikatúram hlavnej postavy a zachovala sa čistota v tvorbe.
- ukážka: príbeh Gombík (originálna verzia) vytvorený pomocou obrázkov. Autorka má jedenásť rokov.

Gombík

Bol raz jeden , ktorý slúžil ako záložka. Veru ten mal prečítaných toľko viac

než nejaký nadpriemerný vedec. Bol za to veľmi veľmi múdry ale chýbala mu... láska! Áno len láska. Často o nej čítal. Teda väčšinou sa to do čítal v románoch.

„Och „ povedal si keď raz jeden čítal „ aj ja by som ch...“ „ Cink! „ zazvonil.

stíchol.

„ Ahá „ povedala pani domu svojej dcére „ prišli nové na tvoj rúžový sveter !“ „Už idem Mami!“ zvéskla od radosti Molly moja ako to len nazvať pani.

Molly vyhodila mňa aj do vzduchu a rozbehla sa k poštarovi. Vytrhla mu

z ruky šla do pracovne vybrať . A ani som nestihol spolu s dopadnúť a už bola na a šila. A hneď aj mala došité. Kým sa šla, dole pochváliť

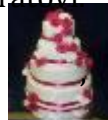
so svojou prácou uvidel som na zemi ešte jedna . Bola taká pekná kvietkovaná.

„ Kto si ?“ spýtala sa. „ Hm, ja som ja som Limman. “ odpovedal som. „ Ja sa volám Marinna. “ povedala. Veľmi sa mi zapáčila. A aj ja jej teda dúfam. A nemýlil som sa. Áno

na prvý pohľad mi pomohol aby som sa jej spýtal či si ma vezme. odpovedala: „ Áno. Aj ty sa mi páčiš!“

No a tak to celé začalo. Musel som ísť k do salónu po nejaké , jednu kozmetičku a , a zatiaľ Marinna pripravovala „svadbu“.

Vybavila ju v jednej so strážou ktorá patrila Mollynmu bratovi

Všetko je vybavené. Svadba sa môže začať. Mali sme krásnu

veľa vojakov a strážu všetko dopadlo dobre až ... až na svokru teda pardon ona nemá rada keď jej tak vravím čiže svokričku. No ale to už nevádi práve mi povedala, že mám byť ticho lebo už nám deti spia tak to musím svoj monológ ukončiť. „ Haló ty tam zobudil si deti...!“

Obrázok 4 Obrázky v rozprávke

Prameň: vlastný návrh

Obrázok 5 Panáčik – hlavný hrdina

Prameň: vlastný návrh

Variácia 1 na tvorivú aktivitu 5:

- doba trvania: štyridsaťpäť minút, jedna vyučovacia hodina,
- pomôcky: papiere A4, farebné ceruzky, fixky,
- priebeh: papiere zložíme na polovicu a začíname kresliť hlavnú postavu príbehu. Každé dieťa dokreslí „tajne“ postavu nejakú ďalšiu časť, papiere sa opäť zložia a posunú k ďalšiemu žiakovi v kruhu. Keď sú postavy hotové, vymyslíme im meno aj priezvisko a miesto, na ktorom žijú. Na konci (ten určí pedagóg) si každý žiak roztvorí papier, ktorý k nemu po kruhu doputoval pozorne si obzrie „svoju“ postavu a vytvorí o nej príbeh,
- cieľ tvorivej aktivity: kreativita a pohotovosť tvoriť,
- poznámka: táto aktivita je určená starším žiakom, vyžaduje určitú dobu sústredenia a predchádzajúci „tréning“ tvorivosti,

Variácia 2 na tvorivú aktivitu 5:

- *nakresli mi príbeh – tvorba komiksov*,
- doba trvania: štyridsaťpäť minút, jedna vyučovacia hodina,
- pomôcky: papiere A4, farebné ceruzky, fixky, perá, ceruzy, lepiaca páska,
- priebeh: papiere rozložíme na šírku vedľa seba a pomocou lepiacej pásky vytvoríme dlhý papierový pás (leporelo). Na pás nakreslíme vymyslený príbeh (každé z detí má na starosti jednu časť – jeden papier), motív určí pedagóg (aby sa neopakovali už vymyslené a prečítané príbehy iných autorov), ostatné je na žiakoch,
- cieľ tvorivej aktivity: kooperácia, kreativita pretavená do výtvarno-literárneho žánru, schopnosť vizualizácie príbehu.

Uvedené aktivity je dobré robiť postupne podľa vyzpelosti, veku a kreativity žiakov.

2 VLASTNÁ TVORBA ŽIAKOV – PRVÁ LÍNIA VZNIKU KNIHY

Cieľom tejto kapitoly je predstaviť samotnú literárnu tvorbu žiakov, motívy jej vzniku a príklady úprav niektorých textov. Pre lepší prehľad uvádzam texty, ktoré sú rôznorodé z pohľadu žánrov, vekovej vyspelosti, spôsobu spracovania. V našom prípade sme do knihy zaradili práce žiakov primárneho, sekundárneho vzdelávania, II. stupňa a štúdia pre dospelých. Vekové rozpätie súvisí s členením žiakov v ročníkoch základných umeleckých škôl, kde jeden pedagóg môže učiť žiakov od prípravného štúdia po štúdium pre dospelých.

Tabuľka 1 Zoznam prezentovaných textov

Názov textu	Vek	Žáner
Kominár	10	Poézia
Labuť	11	Rozprávka
Papučové snívanie	11	Rozprávka
Ako som predala brata	12	Príbeh
Stratené okuliare	10	Príbeh
Adamove príbehy – komiks	9	Komiks
Rozprávka o slečne Emílii	8	Ilustrovaný príbeh
XXX	17	Poézia
Daniel a Lucia	19	Príbeh

Prameň: vlastný návrh

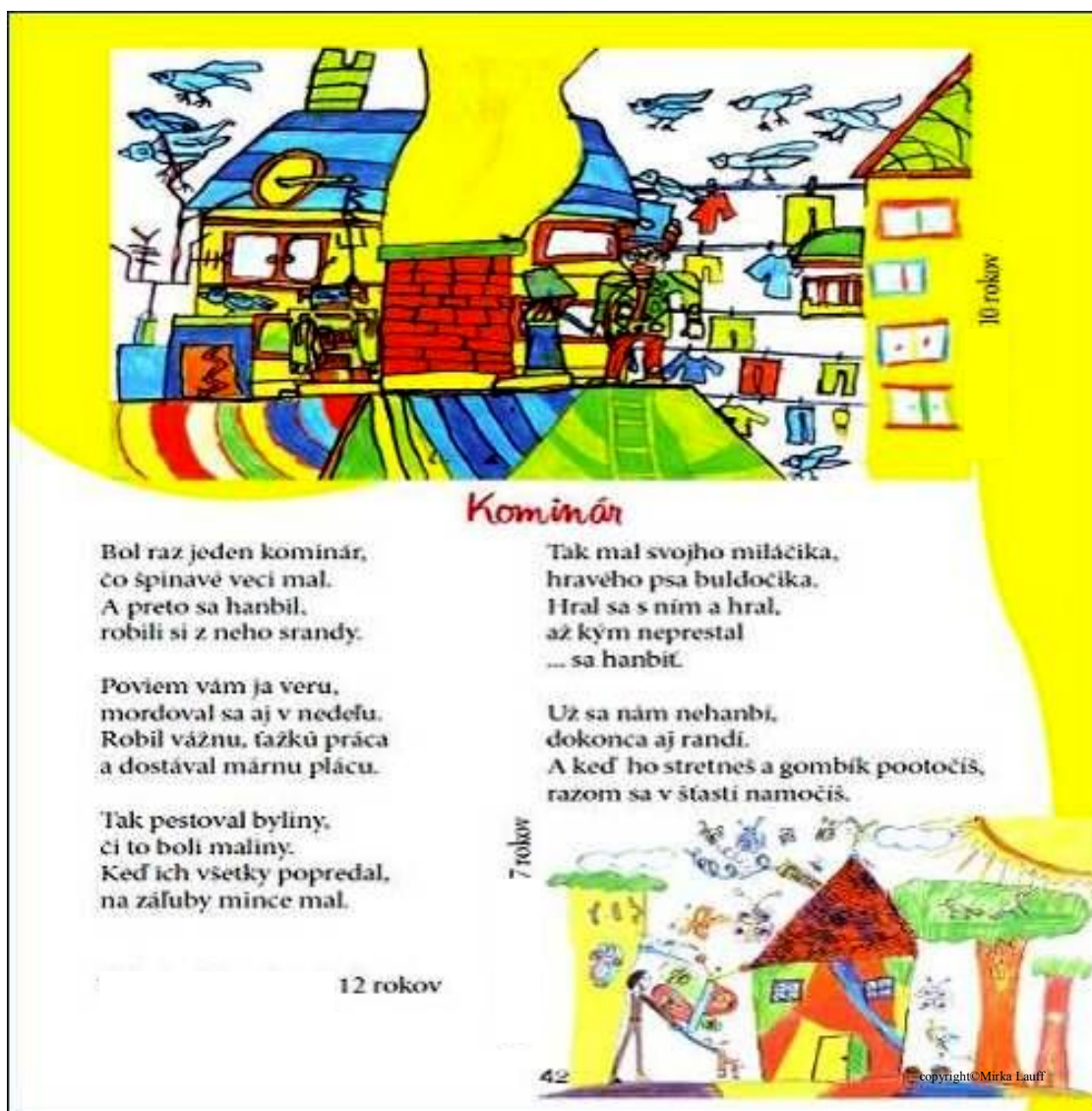

Obrázok 6 Niektoré texty a výtvarné práce žiakov

Prameň: vlastný návrh

2.1 Literárna tvorba, úpravy a ilustrácie textov

Uvádzané texty vznikali pomocou rôznych techník a boli inšpirované rôznorodými tvorivými aktivitami. Pre lepšiu orientáciu uvádzam pri každom texte tvorivé cvičenie, prípadne motív, ktoré predchádzali jeho vzniku, eventuálne čas, ktorý bol potrebný na jeho finálnu podobu. Väčšina detí sa s tvorivými aktivitami ako predzvesťou literárnej tvorby stretla po prvýkrát, ich literárne výtvary boli dovedy výsledkom zadania témy.

Kominár

Bol raz jeden kominár,
čo špinavé veci mal.
A preto sa hanbil,
robili si z neho standy.

Poviem vám ja veru,
mordoval sa aj v nedeľu.
Robil vážnu, ťažkú prácu
a dostával márnú plácu.

Tak pestoval bylinky,
či to boli maliny.
Keď ich všetky popredal,
na záľuby mince mal.

12 rokov

Tak mal svojho miláčika,
hravého psa buldočika.
Hral sa s ním a hral,
až kým neprestal
... sa hanbiť.

Už sa nám nehanbí,
dokonca aj randí.
A keď ho stretneš a gombík pootočíš,
razom sa v šťastí namočíš.

7 rokov

Obrázok 7 Kominár

Prameň: vlastný návrh

Báseň kominár vznikla ako výsledok cvičenia STOP-TIME!. V rámci tohto cvičenia predvádzajú žiaci rôzne remeslá a povolania. Úvodná pozícia je kruh, uprostred stojí dieťa, ktoré predvádza povolanie. Ostatní sa snažia na základe predvedeného zistiť o aké remeslo ide. Keď uhádnu (minimálny čas predvádzania je minúta – s ohľadom na dramatický charakter cvičenia) a dieťa, ktoré predvádza, zaujme nejakú zaujímavú pozíciu – inšpiratívnu pre vznik ďalšieho povolania, zakričia Stop!, postavia sa presne do predvádzanej pozície a predvedú svoje povolanie. Menej aktívne deti vyzýva priebežne učiteľ tak, aby bola zachovaná približne rovnaký tvorivý priestor.

Po skončení dramatickej časti sme pokračovali v tvorbe príbehov a básní na vybrané povolanie. Kominár je povolanie, ktoré vzbudzuje úsmev na tvári, remeslo, ktoré v sebe nesie trošku nostalgie a súčasne štvorlístok šťastia. Kristínka, ktorá si ho vybrala ako tému svojej básne, posunula toto všeobecné vnímanie do konkrétnejšej roviny – kominár je predsa človek ako každý iný, má svoje radosti aj starosti, nie je to len rozprávková bytosť, pri ktorej krútime gombíkom v príslube šťastia. Jej báseň je o „živom“ kominárovi, ktorý má svojho psa i malé starosti. Na konci je – tak ako v každej dobrej rozprávke – šťastný koniec.

Nasledujúci text *Labuť* vznikol ako „obrázkové“ dielko, v ktorom boli niektoré slová tvorené pomocou rôznych obrázkov a výstrižkov (labuť, had, vajce, sova), no v konečnej fáze sme mali k dispozícii tak veľa krásnych ilustrácií na túto tému, že sme sa museli rozhodnúť: zachováme text aj s obrázkami a oželieme nádherné ilustrácie? Vynecháme obrázky a použijeme ilustrácie? Dáme do knihy všetko a stvoríme „preplácanú“ nádheru? Tieto rozhodnutia sú vždy najťažšie, najst’ „dobrý“ **kompromis** si vyžaduje najviac času. Napokon sme sa rozhodli vynechať obrázky v texte, použiť ilustrácie výtvarníkov a jednu z nich využiť ako obal Vymyslenej knižky.

Max Grečner, 8 rokov

Roky šli, sova síce nemladla, ale bola na svoje dielo hrdá. Chumáčik sa stal HRDINOM. Všetkých zachraňoval, ale nad hadmi nemal zľutovania. Ale vždy, keď s ním chcel zápasit', prišla sova a povedala: „Nie, ešte nie si pripravený!“

Chumáčik si síce myslel, že je pripravený, ale poslušol. Lebo vedel, že poslušnosť je poklad.

O päť rokov neskôr zabil Gladiátorových potomkov. Do jedného. Gladiátor už nebol v najlepších rokoch, takže ich nevládal brániť. O jeden rok na to zabil Hrdina lesa hadovu ženu - teda skoro. Lenže Gladiátor povedal: „Nie, prosím už nie. Stačilo mi to. Nechaj ma prosím a aj moju ženu.“ Hrdina povedal: „Ako mám vedieť, že nepodvádzáš tak ako vždy?“ On mu odpovedal: „Nechaj ma odísť a aj moju ženu. Ako dôkaz tu máš moju korunu a žezlo.“ „Dobre.“ Odpovedal Chumáčik.

A naozaj odišli a celý prales od neho mal pokoj. Ale vravieva sa, že pripravuje ďalšiu čatu, aby znovu získal prales len a len pre seba. Ale tiež každý z nás vie, že Chumáčik na to je pripravený. A sova tak isto učí Chumáčikových potomkov.

Koniec môjho príbehu. Koniec môjho HRDINSKÉHO zápisníku.
s podpisom: Chumáčik Labuti

Labuť

Za horami, za dolinami, kde sa piesok lial a voda sypala, syčal had. A syčal na jednu úbohú mamu labuť. Tá celou svojou silou a inštinktom bránila svoje mláďatá. Práve sa liahli z vajčiek. Niektoré už vykukli na tento hrôzostrašný svet a začali plakať. Mama sa o nich čím ďalej tým viac bála a začala svojimi jemnými zúbkami bojovať. Už bola blízko k jeho smrti, keď prišlo ďalších päť hadov. A začali žrať mláďatá, ktoré sa už vyliahli. Mamu labuť jeden had usmrtil. Volal sa Gladiátor. Všetky tri mláďatá sa narodili a hneď aj umreli.

Teda len jedno z nich ostalo. Labuť mu dala ešte pred vyliahnutím meno Chumáčik. Ono sa vyliahlo zo pár dní neskôr čo všetok jeho rodu umrel.

Keď sa vyliahol bola noc. Uvidel sovu. Pozrel sa na ňu tak krásnymi očami aké len labuť môže mať. Sova mu vraví: „Tvoju rodinu zahubil had. Volal sa Gladiátor! Najobávanejší had zo všetkých! Jeho oči, ó tie jeho oči

Sofia Čomková, 8 rokov

12 rokov

copyright © Mirka Labuť

Obrázok 8 Labuť

Prameň: vlastný návrh

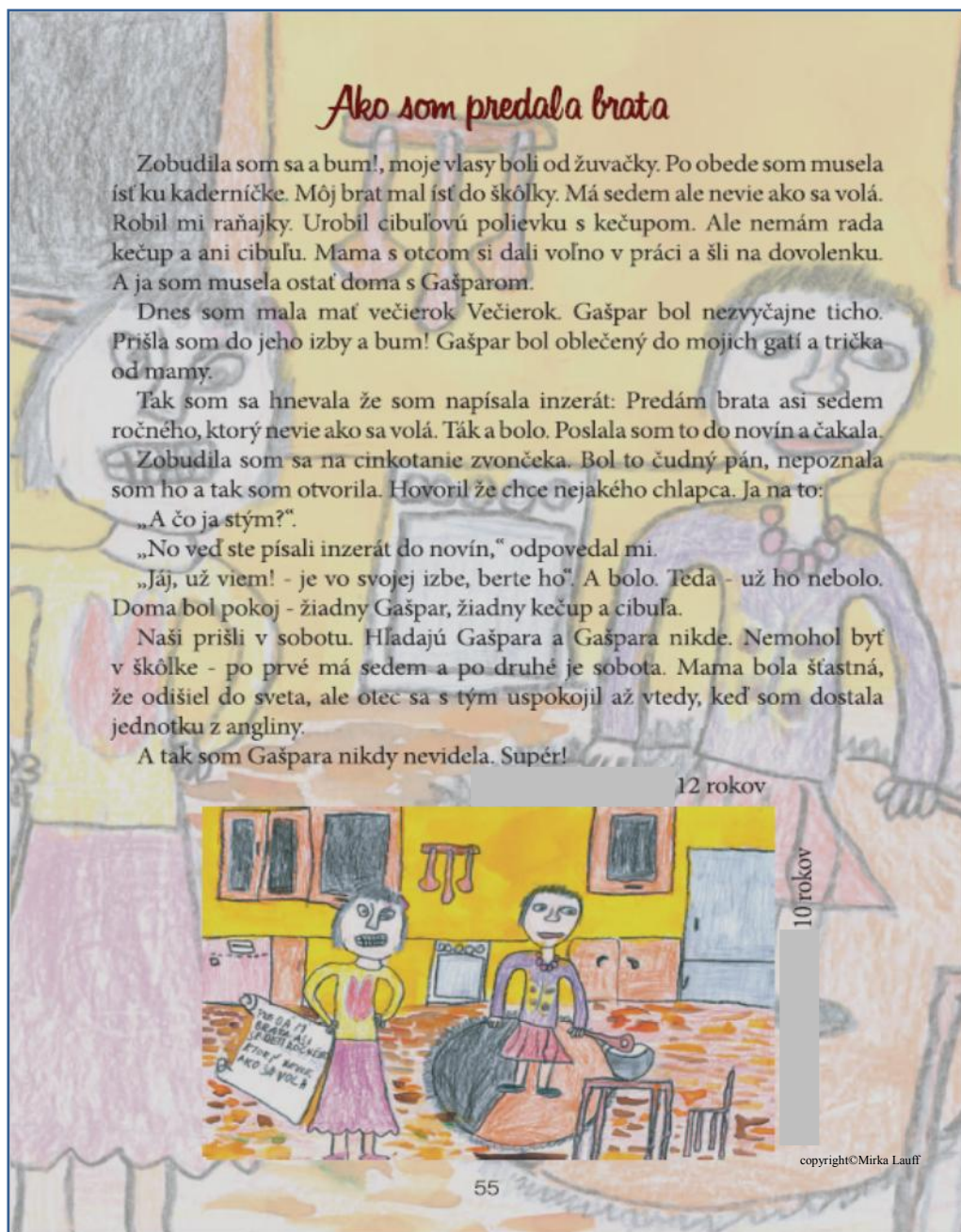
Obrázok 9 Papučové snívanie

Prameň: vlastný návrh

Táto technika patrí k najpoužívanejším – „snívalo sa mi, že...“.

V snoch môžu existovať rôzne svety, postavy, neobyčajné stretnutia, neživé veci sa stávajú živými, hračky rozprávajú, papuče snívajú... Pre deti je to priestor, ktorý si dokážu bez problémov oživiť a nie sú potrebné zložitejšie cvičenia (hlavne vo fáze aktivácie tvorivosti, počiatočného štádia, keď si deti zvykajú na písomný tvorivý prejav). Tento text vznikol práve na motív snívania (do knihy bol vybraný z viacerých textov rôznych „snívajúcich“ autorov), jeho konečný výber ovplyvnila aj existencia krásnych ilustrácií – vo finálnej fáze výberu zvažujeme oba faktory: literárny aj výtvarný, snažíme sa o čo najväčšiu harmóniu vo vzťahu k tvorbe aj samotnému dizajnu knihy ako celku.

Ďalšou obľúbenou „klasickou“ témou tvorby je **rodina**. Pravidelne v úvode vyučovacej hodiny komunikujeme s deťmi o prežitom dni – vyučovanie prebieha v popoludňajších hodinách, deti potrebujú určitý čas na uzatvorenie školského času v základnej škole a prechod na vyučovanie v základnej umeleckej škole, kde je základom individualita a tvorivosť. Tento čas slúži na psychohygienu a zafinuje konkrétny začiatok vyučovania v základnej umeleckej škole. V rámci úvodného „kruhu“ sa pravidelne vyskytnú rôzne vtipné zážitky s rodinou, napríklad ranné vstávanie či zaspávanie, zabuchnuté dvere, nechutná desiata, vymenený mobil, otravný brat, ktorého staršia sestra pravidelne sprevádza do prvej bé. Práve takýto krásny vzťah bol inšpiráciou k nasledujúcemu dielku, ktoré veľmi vtipným spôsobom reflektuje súrodeneckú lásku.

Obrázok 10 Ako som predala brata

Prameň: vlastný návrh

Úprava textov detí je veľmi citlivou témou. Na jednej strane stojí detská tvorivosť a na druhej snaha odstrániť z textu opakujúce sa slová, „neslovenské“ vety, nudné, duplicitné opisy, snaha pridať metaforu, obraz, pointu. Zvyčajne zvíťazí snaha o zachovanie čo najväčšej autenticity textu a nie zbytočný perfekcionizmus. Pri úprave textov som spolupracovala s Mariannou Ďurčekovou, dramaturgičkou a režisérkou, ktorá skutočne precízne analyzovala texty a snažila sa o zachovanie originality a rukopisu autora. Text *Stratené okuliare* uvádzam pred úpravou (v prílohe 2 tiež prefotený originál textu) aj v upravenej podobe pre porovnanie a ilustráciu úprav textov detských autorov.

Obrázok 11 *Stratené okuliare* po úprave

Prameň: vlastný návrh

STRATENÉ OKULIARE

Človek. Začiatok je človek a ten človek je lekár. Človek lekár.

Očný lekár.

- Klop, klop, - ozvalo sa od dverí.

- Ďalej,- povedal lekár. Vstúpila čudesa osoba, mala s veľkými očami.

- Stratil som okuliare,- povedala osoba – vlastným menom Ján. Machuľa.

Mimochodom áno, volal sa Ján Machuľa..

- A ako vyzerali? Akú mali farbu?– pýta sa lekár.

- Boli veľké, alebo malé. Boli modré alebo zelené. Nevie. – povedal pán Ján.

- Rozhodnite sa. – povedal rozhodne doktor.

- To je jedno. Predpíšte mi nové. – rozhodol sa Machuľa.

- Dobre, sadnite si. – riekol doktor.

Odmerali. Predpísali.

- O tri dni si pre nich príd'te.

- Dovidenia. – povedali obaja. Vykročil mladý Janko páno a odišiel do čakárne.

Keď išiel uložiť svoj nový recept do tašky, našiel stratené okuliare!

- A teraz čo? – povedal si Ján. – Vyhodil som za ne kopy peňazí a teraz nájdem staré?

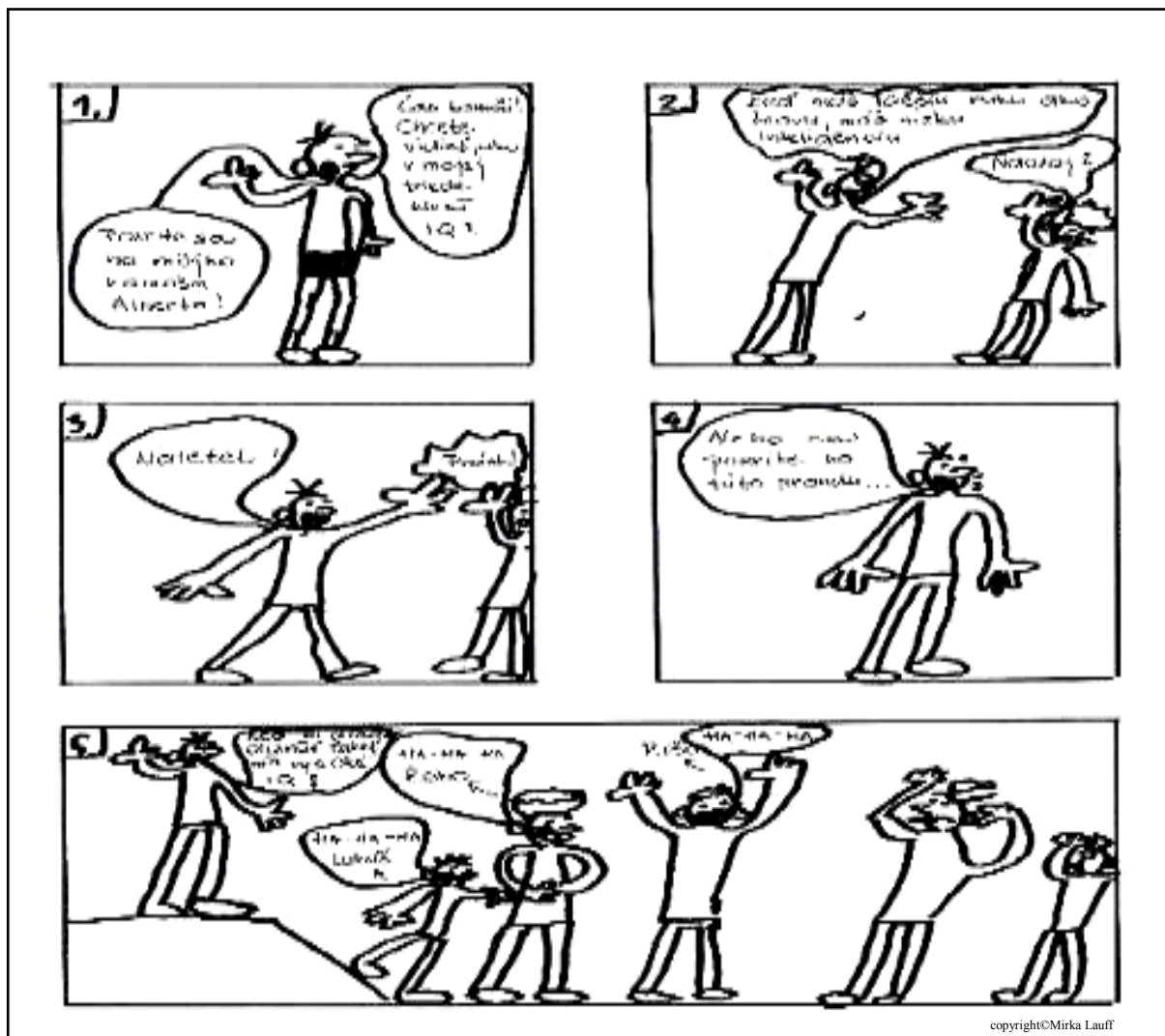
- Pán doktor! – zvolal až doktor vbehol do čakárne.

- Čo sa deje?
 - Našiel som tie staré! Staré!
 Čo staré?
 - Staré okuliare! Teraz mám veľa! Okuliare!
 - Aha! – povedal zadumane doktor. – Tak otvoríme optiku.
 Dobre, súhlasím!

KONIEC

Obrázok 12 Stratené okuliare pred úpravou
 Prameň: vlastný návrh

Jednou z ďalších zaujímavých foriem tvorby sú komiksy. Táto tvorba je viac obľúbená u chlapcov (aj keď v našich končinách nedosahuje popularita komiksov štandard iných krajín, napríklad Amerika), dievčatá preferujú rozprávkové príbehy a svet víl či školské prostredie. Originalita tvorby komiksových príbehov je nepopierateľná, Adam ako výnimočne tvorivé a originálne dieťa „nesklamal“ a vytvoril Adamove príbehy.

Obrázok 13 Adamove príbehy
 Prameň: vlastný návrh

Pri vlastnej tvorbe detí sa pravidelne stretávam s otázkou: Môžem tam aj kresliť? Práve v primárnom vzdelávaní je literárna tvorba sprevádzaná výtvarnou, báseň alebo rozprávku oživuje obrázok. Možno skonštatovať, že polovicu tvorby detí predchádza kreslenie obrázka a druhú polovicu snaha o zilustrovanie textu. Vznikajú tak krásne kompozície, ktoré zobrazujú nielen pokusy o básnický obraz, ale i o obraz príbehu ako celku – syntéza výtvarného a literárneho. Nasledujúci obrázok nakreslilo a napísalo osemročné dieťa, výtvarná časť bola tvorená pomocou zaujímavej knižky pomáhajúcej deťom objavovať svet výtvarného umenia, kde je detailne zobrazený postup kreslenia niektorých špecifických objektov (postava, tvár, zvieratá, krajinka). Ester najskôr namalovala obrázok a potom k nemu vymyslela príbeh (postup: od výtvarného k literárnemu). Príbeh vystrihla a nalepila na obrázok. Grafik už len upravil technické detaily.

Obrázok 14 O slečne Emílii z lúky

Prameň: vlastný návrh

Existuje množstvo výtvarných techník, ktoré sú skvelým odrazovým mostíkom kliterárnej tvorbe. V prípade základných umeleckých škôl je existencia výtvarného odboru dobrým predpokladom ku kvalitným ilustráciám textov. Dôležité je mať na pamäti dostatočnú časovú rezervu pre ilustrovanie textov a odovzdávať výtvarníkom texty priebežne (aj napriek spoločnému projektu je dobré rešpektovať hlavnú činnosť výtvarného odboru a ich plán práce). V prípade základných škôl môžu byť ilustrácie realizované na hodinách výtvarnej výchovy, prípadne v spolupráci s výtvarným krúžkom, centrom voľného času, domovom sociálnych služieb, v ktorom tvoria výtvarné dielka (to platí aj pre základné umelecké školy, ktoré nemajú výtvarný odbor).

V druhom stupni štúdia literárno-dramatického odboru sa témy vlastnej tvorby posúvajú z krajiny rozprávok a škriatkov k riešeniu existenčných problémov, rozjímaniu o zmysle a „nezmysle“ života (v priebehu jedného týždňa som dostala do rúk päť prác zo šiestich s tragickým koncom), láskam a neláskam.

Táto emocionalita je na jednej strane prirodzeným a logickým vyústením vývinového obdobia, na druhej strane zvädza k patetickému prejavu bez hlbšej myšlienky. Napriek tomu dokážu žiaci tvoriť krásne dielka, ktoré reflektujú predovšetkým aktuálne emocionálne rozpoloženie.

Druhou slabosťou tvorby v tomto veku (platí aj pre štúdium pre dospelých) je tvorba „diel, ktoré pretrvávajú stáročia“ – snaha o hlbokomyseľné, prekomplikované kompozície, rafinované strihy a témy. V tomto prípade je učiteľovou úlohou čo najcitlivejšie pomenovať úskalia predloženej práce, snažiť sa o definovanie jednej dejovej línie a trpezlivo klásť otázky smerujúce k potrebným úpravám.

Niektoré práce (predovšetkým starších žiakov, absolventov minimálne jedného stupňa) v sebe úročia znalosti a zručnosti predchádzajúcich ročníkov a čaro originality v prípade malých spisovateľov v tomto prípade vystrieda skutočne zaujímavé dielko. Vtedy je radosť nielen z vytvoreného, ale aj z príležitosti podeliť sa o tvorbu.

Prekážkou tvorby býva apatia a nechúť – učiteľovou prvotnou úlohou je „zapáliť tvorivý plamienok“. Mladý človek je oveľa viac ovplyvnený svetom médií a jeho schopnosť tvoriť je občas skrytá veľmi hlboko. Iniciovanie tvorivosti je teda najzákladnejšou a najťažšou úlohou, odpútanie mladého človeka od gauča a počítača je nezriedka nadľudský výkon. V prípade úspechu môžu vzniknúť zaujímavé tvorivé počiny, ktoré potešia nielen pedagóga, ale (paradoxne) predovšetkým „otrávené veľké dieťa“.

Nasledujúci úryvok – prvá časť (v pôvodnej verzii) je dielom žiačky štúdia pre dospelých, ktorá priniesla množstvo básní a príbehov, a v prípade ktorej sme mali skôr problém vybrať konkrétny text. Rozhodujúcim kritériom sa napokon stala celková atmosféra Vymyslenej knižky.

Daniel a Lucia

1

Na veľkolepé námestie svätého Vojtecha sadal nedeľný súmrak. Zo seminárneho kostola vychádzali paničky v tuzexových kostýmoch a debatovali o Živene a svojich večne upotených chlapov, ktorí sa v prahu dverí vyzlečú do treniek s jediným cieľom: vychutnať si futbalový zápas bez toho, aby ich tlačila guma v gatiach.

Daniel z diaľky počul ich achkanie a iné prejavy citového rozpoloženia, ale oči mal len pre jednu. Vedel, že ich spoločný čas sa nezadržateľne blíži ku koncu a iba preto pristal na prosbu o fotku na pamiatku. O pár hodín ju posledný krát pobozkal na uplakané viečka rozochvenými perami, vedomý si toho, že s ňou bude už len ako zmenšená postava v nemožnej uniforme s nažehlenými pukmi, zaseknutá v čase a priestore.

„Lucia neplač! Trasú sa ti ruky, bude to rozmazané.“

Pokus o vtip nevyšiel a jeho milovaná sa ešte viac rozplakala. Prenosný fotoaparát jej vypadol z upotených rúk a takmer sa rozbil sa o mačacie hlavy. Znova ho zodvihla a priložila si hľadáčik k oku. Tú fotku jednoducho musí mať!

On tam len stál, s rukami za chrbtom, obnažujúc celé svoje ja. Celá ich láska bola v tom citlivom okamihu nahá, krehká vo svojej prapodstate. Lucia stlačila spúšť a zvesila ruky. Tiež si obliekla kostým na nedeľu peknej fialkovej farby. Za normálnych okolností a podľa bežných meradiel bola krásna, bohužiaľ v ten deň mala na tvári príliš veľa líčidiel a tie sa pod záplavou sĺz roztekli a rozpili, ako vodové farby na pórovom papieri.

Vtedy začalo pršať. Ľudia pred kostola náhlivo rozpustili všetky diskusie a otvorili dáždniky. Lucia a Daniel dáždnik nemali. Dali si posledný bozk a sľub, že sa o rok zídu na to istom mieste o tom istom čase.

Neprišla.

Na fotografii i naďalej stojí vojak Daniel Rózik a čaká na ňu.

Na fotografii neprší.

Obrázok 15 Daniel a Lucia

Prameň: vlastný návrh

3 PROJEKT „VYMYSENEJ KNIŽKY“ – DRUHÁ LÍNIA VZNIKU KNIHY

Úspešná realizácia projektu si vyžaduje konkrétne kroky v určitej postupnosti. V našom prípade prešli od prvotnej myšlienky dva roky, počas ktorých sme tvorili básne a príbehy, z toho jeden rok trval samotný projekt. Predchádzalo mu schválenie umeleckou radou školy a zaradenie do plánu práce literárno-dramatického odboru, tiež odsúhlasenie spolupráce s výtvarným odborom. Zaradenie ilustrovania predložených textov do plánu práce výtvarného odboru je potrebné urobiť v predstihu – vyhneme sa tak nechcenému stresu a kompromisom.

3.1 Príprava projektového vyučovania

V úvode projektu sme si pomenovali, že máme záujem o medziodborovú spoluprácu a požiadali o odsúhlasenie umeleckú radu školy. Následne sme definovali charakter projektu.

CHARAKTERISTIKA PROJEKTU :

- podľa cieľa: **tvorivý,**
- prípravy návrhu: **žiaci a učitelia v spolupráci – kombinovaný projekt,**
- časovej dĺžky: **dlhodobý,**
- počtu účastníkov: **skupinový,**
- z hľadiska organizácie: **v rámci príbuzných predmetov – dramatika a slovesnosť, základy dramatickej tvorby, prednes.**

Realizačné kroky:

1. Stanovenie cieľa,
2. Realizačný plán, zabezpečenie finančného krytia,
3. Realizácia projektu, tvorba, komunikácia s vydavateľstvom,
4. Hodnotenie, reflexia.

Realizačné fázy:

Projektové vyučovanie – tvorba „Vymyslenej knižky“

1. Fáza – určenie metódy a témy projektu učiteľom. Témou sa stáva tvorba knižnej publikácie, ktorá využíva tvorivé metódy a cvičenia na vlastnú tvorbu žiakov. Pomocou podporných metód prispôbených veku a vyspelosti žiakov iniciujeme tvorbu literárnych a výtvarných prác.
2. Fáza – prípravná v triede – učiteľ oboznámi žiakov s projektom „Vymyslenej knižky“, predpokladanou dĺžkou projektu a cieľom. Vysvetlí jednotlivé fázy a tvorivé cvičenia, postupnosť realizačných krokov.
3. Fáza – realizačná - učiteľ motivuje žiakov k vlastnej tvorbe, pomáha realizovať jednotlivé kroky (výber tém, oboznámenie s jednotlivými žánrami, priebežná motivácia, realizácia podporných cvičení a techník, pointovanie, čistenie textov),
4. Fáza – kompletizácia textov a vydanie „Vymyslenej knižky“, reflexia spôsobu realizácie, emócií, spätnej väzby zo strany čitateľov i autorov.

Skôr, než oboznámime žiakov s projektom vydania knižnej publikácie, potrebujeme zabezpečiť jeho finančnú stránku. Je niekoľko možností: od zabezpečenia potrebných financií zo strany sponzorov či rodičov (aj ZRPŠ), môžeme sa zapojiť do niektorého z verejne dostupných projektov podporujúcich tvorivosť. V našom prípade sme využili termín výročia školy a pripravili knihu ako výročnú publikáciu školy.

3.2 Realizácia projektu

Po zabezpečení finančného krytia a odsúhlasení umeleckou radou školy nastala fáza realizácie projektu. Realizačný plán bol rozvrhnutý do ôsmich mesiacov (jeden mesiac bol vyčlenený na sumarizáciu textov, jeden mesiac ako časová rezerva).

Tabuľka 2 Realizačný plán a prax

mesiac	Plán	Realita
september	zasadnutie umeleckej rady, návrh spolupráce	odsúhlasenie projektu, finančných zdrojov
október	tvorivé cvičenia, vlastná tvorba, čítanie inšpiratívnych textov	prvé básne, príbehy, rozprávky – prvé pokusy o vlastnú tvorbu
november	motivácia žiakov, tvorba na výtvarný podnet	vlastná tvorba detí, básne, príbehy
december	hudobná inšpirácia – podpora tvorivosti, odovzdanie hotových textov výtvarnému odboru – prvá časť	realizácia príbehov a vlastnej tvorby s emocionálnym zástojom (tvorba na hudbu), spolupráca s výtvarným odborom
január	slovné hračky, metafory, využívanie synonym, pointovanie	kompletizácia tvorivých cvičení, tvorba s dôrazom na pointu, výber textov
február	výber textov – druhá časť	čistenie textov, pointovanie, spolupráca s výtvarným odborom
marec	predbežný výber textov žiakov primárneho a sekundárneho vzdelávania, pracovná verzia knihy	výber textov, vlastná tvorba žiakov druhého stupňa, štúdiá pre dospelých
apríl	finálne úpravy, spolupráca s vydavateľstvom, časová rezerva	výber textov, finálne úpravy, návrh obálky, výber textov do knihy s ohľadom na členenie knihy (prvá a druhá časť, žiaci prvého a druhého stupňa + štúdiá pre dospelých), dopĺňanie textov tvorivými „oneskorencami“
máj	redigovanie knihy, spolupráca s grafikom, vydavateľstvom, vydanie knihy	finálne úpravy, redigovanie textov, spolupráca s M. Ďurčekovou, grafická úprava textov, návrhy strán, tiráže, predhovoru, tlač knihy, prezentácia knihy na 35. výročnom koncerte základnej umeleckej školy
jún	reflexia	krst knihy pre autorov, rodičov a blízkych spojený s Koncertom v záhrade žiakov literárno-dramatického odboru

Prameň: vlastný návrh

Problémom sa pre nás stala časová tieseň pri ilustrovaní niektorých textov, ktoré boli vybrané v poslednej fáze a ich následné ilustrácie výtvarným odborom. Odporúčam dôsledne dodržiavať časový plán a vyhnúť sa tak nechceným kompromisom.

3.3 Reflexia projektu

Realizácia projektového vyučovania si vyžiadala o trochu viac práce v rámci bežných tvorivých činností žiakov literárno-dramatického odboru, no s hmatateľným a potešiteľným výsledkom. Sklíbiť každodennú rutinu s cieľenými tvorivými aktivitami zameranými na vlastnú tvorbu si vyžiadalo iný druh príprav na vyučovanie, no pre žiakov znamenalo vítané spestrenie vyučovania, nový tvorivý impulz.

Cieľom pedagóga je zaujať žiakov tak, aby sa cítili v škole dobre a výnimočne, aby objavovali v sebe nové, netušené svety a nadania, aby získavali čo najviac inšpiratívnych skúseností, z ktorých budú môcť čerpať do budúcnosti. Projekt „Vymyslenej knižky“ priniesol žiakom a pedagógom novú tvorivú skúsenosť. Vzhľadom nato, že sú to poväčšine ostrieľaní divadelníci, tvorba literárnych textov bola výnimočná a obohacujúca. Zúročenie predchádzajúcich tvorivých aktivít našlo uplatnenie v „ozajstnej“ knihe, ktorá pretrvá oveľa dlhšie než status na facebooku.

Prípravná fáza projektu sa niesla v znamení tvorivosti a objavovania neprebádaných možností a svetov, realizačná fáza v znamení motivácie žiakov. Prvotné nadšenie postupne vystriedala určitá rutina v zmysle reflexie práve napísaného. Práve táto reflexia napísaného a následné otázky, ktorými som sa snažila primäť žiakov k objavovaniu básnických umeleckých prostriedkov, vzbudzovala občas zaujímavé napätie – napokon každý autor, umelec je presvedčený, že do svojho výtvoru dal to najlepšie zo seba a každý, kto sa pokúša dielko „spochybnit“ sa stáva neželaným „votrelcom“. Túto úlohu pedagóga vnímam ako najnevďačnejšiu, avšak nemožno ju nijako obísť. Možno sa pokúsiť vykonať ju čo najcitlivejšie a ústretovo.

Za najvýznamnejšiu považujem emocionálnu reflexiu projektu, ktorú vytvorilo samotné vydanie knihy. V priebehu mesiacov tvorby, úprav textov a škrtenia, boja o každé slovo či písmenko, sa „ozajstná“ kniha v rukách autorov stala pomyselnou „čerešničkou na torte.“

3.4 Odporúčania pre prax

Významným problémom v priebehu projektu bolo nedodržanie niektorých termínov – predovšetkým definitívny výber textov, čo malo za následok časový stres pri ilustrovaní. Vo finálnej fáze bolo ťažké „vylúčiť“ niektoré texty (všetky sú skvelé), dôsledkom čoho bolo malé zdržanie. Kľúčom pri triedení a výbere textov uverejnených v knihe boli predovšetkým „plodní“ autori, ktorí vytvorili viacero textov – snažili sme sa vybrať každému dieťaťu jeden, najviac dva texty (u aktívnych autorov). Kvalitatívna stránka textov sa prispôsobila originalite tvorby každého žiaka – napokon v umení neexistujú všeobecne platné kritériá (v detskej tvorbe zvlášť – to, čo je pre jedného vrcholom tvorivosti, je pre iného úplnou prirodzenosťou). Najdôležitejším kritériom bolo zachovanie autenticity tvorby a pestrosti žánrov, časová rezerva je však veľmi dôležitá.

Z dramaturgickej stránky odporúčam vopred stanoviť kritériá výberu textov. V našom prípade to boli tieto dve základné kritériá: členenie žiakov podľa stupňa štúdia – primárne, sekundárne umelecké vzdelávanie a druhý stupeň, štúdium pre dospelých, členenie tvorby podľa žánru: snaha o rovnomerné umiestnenie básnických aj prozaických textov.

ZÁVER

Opisovaná pedagogická skúsenosť zmapovala v dvoch líniách vznik knižnej publikácie v základnej umeleckej škole ako výsledku celoškolského projektu. Reálne skúsenosti, ktoré sprevádzali vznik a realizáciu tohto projektu, môžu byť nápomocné pedagógom základných umeleckých a základných škôl pri tvorbe vlastnej knižnej publikácie. Prezentovaný časový plán tvorby môže pomôcť pri tvorbe vlastných časových plánov, riešené problémy ukazujú ako predísť ich opakovaniu (nie je potrebné učiť sa na vlastných chybách, postačia i cudzie).

Prvá línia vzniku knihy opisovala tvorivé aktivity žiakov, ktoré predchádzali vzniku literárnych dielok. Uvedené cvičenia sú vybrané tak, aby ich bolo možné využívať nielen v umeleckých školách, ktoré sa tvorivosti venujú ako hlavnej činnosti, ale i v základných školách, kde sa môže stať vlastná tvorba pre niektoré deti ťažko rozlúsknuteľným orieškom. Pomocou predložených tvorivých aktivít, ich postupnosti s ohľadom na vek a schopnosti detí, je možné motivovať aj deti, ktoré v sebe nemajú prirodzený potenciál vlastnej tvorby, sú cielené iným smerom (napríklad športovci, nádejní matematici), prípadne deti apatické a pasívne, neschopné predstaviť si seba v úlohe tvorcu.

Druhá línia predloženej pedagogickej skúsenosti ponúka pedagógom metodiku tvorby knižnej publikácie. Predložený časový plán, vymedzenie problému, ponúknuté riešenia, realizácia zdokumentovaná v druhej kapitole i v prílohách práce hovoria v prospech predloženej práce.

Cieľom projektu bola tvorba knižnej publikácie, ktorú sa úspešne podarilo doviest' do konca. Pozitívne ohlasy zo strany samotných tvorcov, rodičov detí, vedenia školy dávajú priestor i do budúca na tvorbu ďalšej knihy. V nej sa pokúsime zúročiť získané skúsenosti a predísť problémom, na ktoré sme narazili v priebehu vlastnej tvorby i technického zabezpečenia knihy.

Po vydaní knihy odporúčam uzavrieť projekt oficiálnym krstom, prípadne inou „slávnosťou“, ktorá bude pomyselnou „bodkou“ za niekoľkomesačnou prácou. Pre deti i pre rodičov je dôležitá spätná väzba, nehovoriac o učiteľovi, ktorý sa tvorbe knižky upísal na niekoľko mesiacov (vrátane nocí). Samotná príprava krstu niesla v sebe pečať spolupatričnosti, deti prispeli pohostením (vlastná výroba koláčikov a maškrt), kolega pripravil hudobné čísla (piesne) v podaní samotných žiakov literárno-dramatického odboru (predmet hudobná a hlasová príprava). Jednotlivé piesne boli popretkávané autorským čítaním, ktoré bolo ilustrované a zdramatizované ostatnými spolužiakmi (dramatická tvorivosť). Okrem oficiálneho uvedenia knihy ako výročnej publikácie (35. výročie vzniku školy) sa tento krst stal skutočným uvedením do života žiakov a pedagógov literárno-dramatického odboru.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. GROHOVÁ, E. 2005. Metodická príručka pre PŠ, 1.a 2.ročník I. stupňa základného štúdia literárno-dramatického odboru základnej umeleckej školy. MŠ SR. 2005. ISBN 80-7098-401-5.
2. MACHKOVÁ, E. 1980. Základy dramatické výchovy. SPN, Praha.1980.
3. PRŠOVÁ, E. 2012. Tvorivá dramatika. 1. vydanie. Združenie tvorivej dramatiky Slovenska, Banská Bystrica. 2012. ISBN 978-80-971188-0-8.
4. VALENTA, J. 1998. Metody a techniky dramatické výchovy. Strom, Praha. 1998. ISBN 80-86106-02-0.

Internetové zdroje

5. BEKÉNIOVÁ, Ľ. 2005. Projektové vyučovanie a tvorivá dramatika ako prostriedok demokratizácie a humanizácie výučby školy [online]. Rokus, Prešov. 2005. ISBN 80-8045-397-7. [cit. 16.7.2014]. Dostupné na: <<http://www.mcpo.sk/downloads/Publikacie/Jazyky/JazSlo200601.pdf/>>.
6. Školský vzdelávací program základnej umeleckej školy v Slovenskej republike. ISCED 1B – Primárne umelecké vzdelanie [online]. statpedu.sk, [cit. 17.8.2014]. Dostupné na www: <http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program/Statny-vzdelavaci-program-pre-zakladne-umelecke-skoly-ISCED-1B-2B.alej>

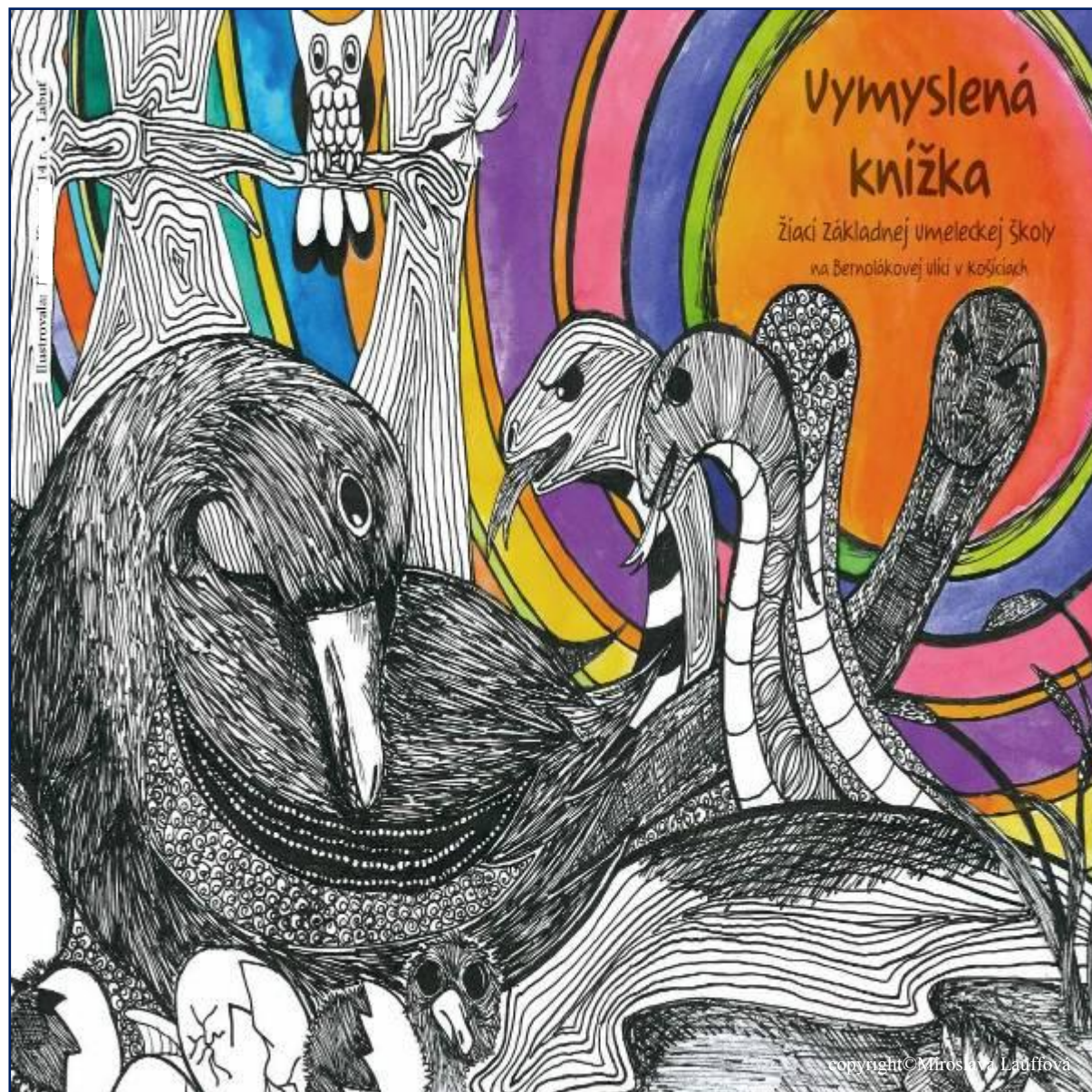
ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 Obálka Vymyslenej knihy

Príloha 2 Originál textu Stratené okuliare

Príloha 3 Obrázky a tabuľky

Príloha 1 Obal Vymyslenej knižky

10 Stratené okuliare Halda
1910

Človek. Začiatok je človek, a ten človek je
lekár. Očný lekár. „Klop, klop“ zvonilo na dvere.
„Dolej“ zavolal lekár. Vokúpila čvarková ovčička,
malá a veľkými očami. „Stratila som okuliare“
povedala Ján Hachuda Hmochudová áno, volala sa
Ján Hachudín. „Ako vyzerá? Aké mali šatky?“
Pýtala sa lekár. „Boh veľký, alebo malý bol
modrý, alebo zelený. Neviem!“ povedal ján Ján.
„Rozhodnite sa!“ „To je jedna predpisba na
nosé!!!“ „Dobre, sadajte si“ riekol doktor.
Odmerali. Predpísali. „O tri dni si pre se
prídite!“ „Dovidenia“ riekli oboja.
Vykráča mladý Janko ráno, a odišiel
do lekárne. Keď išiel uložil svoj
nový recept do tašky, našiel stratené
okuliare? „A teraz čo?“ povedal si Janko.
Vyhľadil som sa na re kape, peňazky a teraz nič dom
starej. „Náá doktor!“ „Čo sa deje?“ „Náááá
som to stala!“ „Čo stala?“ „OKULIARE!“
„Ale, tak otvoríme optiku!“
„Dobre, Sňasím.“
KONIEC

Príloha 3 Obrázky a tabuľky

Obrázky:

- Obrázok 1 Vlastná tvorba – Labuť
- Obrázok 2 Vlastná tvorba – Pod perinou
- Obrázok 3 Inšpirácia: mačky Pod perinou
- Obrázok 4 Obrázky v rozprávke
- Obrázok 5 Panáčik – hlavný hrdina
- Obrázok 6 Niektoré texty a výtvarné práce žiakov
- Obrázok 7 Kominár
- Obrázok 8 Labuť
- Obrázok 9 Papučové snívanie
- Obrázok 10 Ako som predala brata
- Obrázok 11 Stratené okuliare po úprave
- Obrázok 12 Stratené okuliare pred úpravou
- Obrázok 13 Adamove príbehy
- Obrázok 14 O slečne Emílii z lúky
- Obrázok 15 Daniel a Lucia

Tabuľky:

- Tabuľka 1 Zoznam prezentovaných textov
- Tabuľka 2 Realizačný plán a prax